ВЕСЕЛКА

ЖУРНАЛ ДЛЯ ДІТЕЙ

THE RAINBOW

A CHILDREN'S MAGAZINE

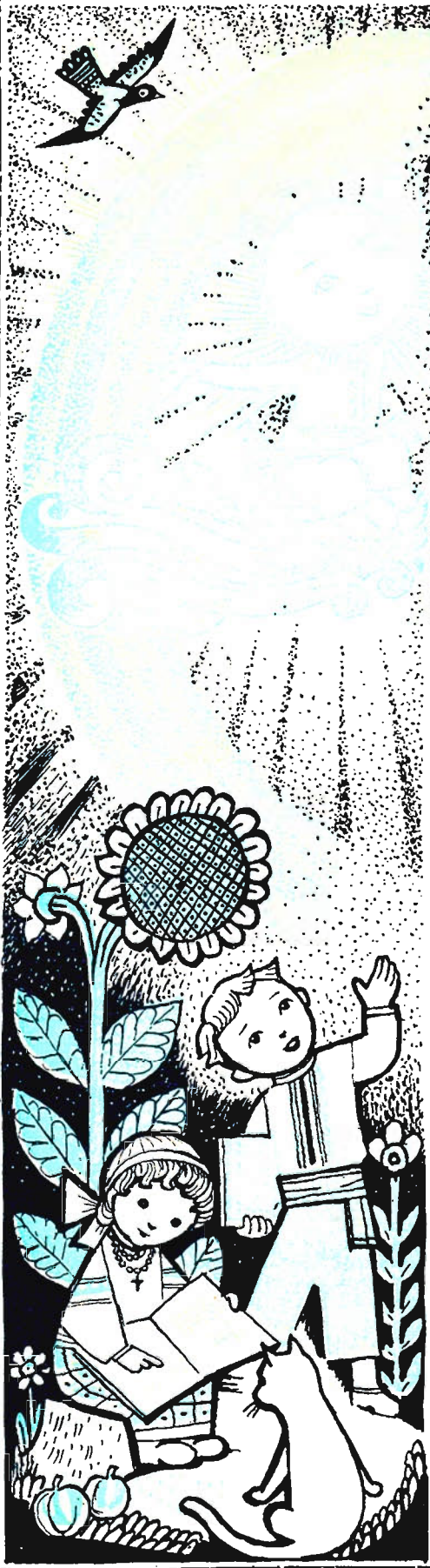

Рік VI. Серпень 1959 Ч. 8 (60).

РОЗГАДАЙМО!

1. РЕБУСИК

(Уклав З. Івасиків)

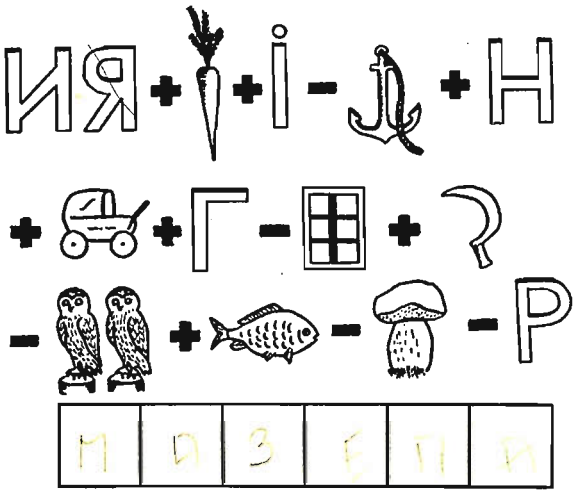

***

2. ХРЕСТИКІВКА

(Уклав О. Цукорник)

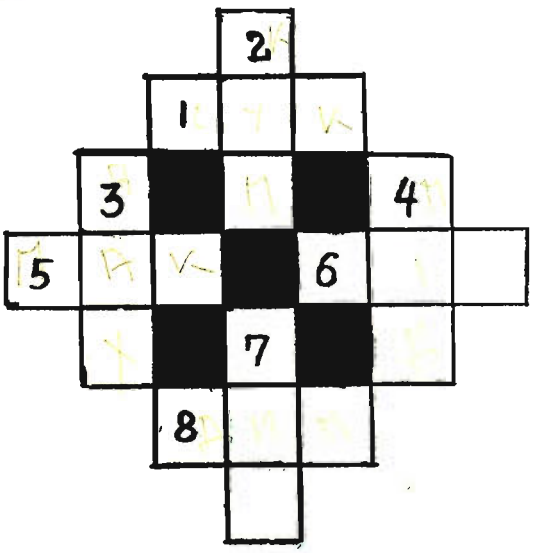

Поземо:

1. Тверде місце в дереві.
5. Червона квітка.
6. Виконують птахи або літаки.
8. Зноситься вгору під час горіння.

Прямовисно:

2. Хресний батько.
3. Є на будинку.
4. Дають бджоли.
7. Ім'я київсько-варязького князя.

***

3. НАРОДНІ ЗАГАДКИ

ЩО ЦЕ?

а. Хоч я не молоток —
По дереву вдаряю;
Кожнісінький куток
Обслідувать бажаю.

б. Під ялинками і під соснами
Клубок лежить з голками гострими.

в. Не звір, не птиця,
Ніс, мов спиця;
Сам тонкий,
А голос дзвінкий;
Хто його уб'є,
Свою кров проллє.

***

РОЗГАДКИ ЗАГАДОК з четвертого ч. „ВЕСЕЛКИ": 1. ЩО ЦЕ? а) мороз — весна; б) голка; в) вода — носить кораблі. 2. ЗАГАДКА-НЕДОМОВКА: миша. 3. РЕБУСИК: Дністер.

РОЗГАДКИ ЗАГАДОК з п'ятого числа: 1. ВЕЛИКОДНЯ ЗАГАДКА: Великдень; 2. ЗАПИТАННЯ-ЗАГАДКА: Квочка водить курятка й качатка; 3.ЩО ЦЕ? Корок.

РОЗГАДКИ ЗАГАДОК з шостого числа: 1. ХРЕСТИКІВКА: меч, Афон, закон, Енеїда, половці, академія. Букви на місці хрестиків дають: М а з е п а. (В загадці помилково, замість „висока школа", подано „висока гора"). 2. РЕБУСИК: Мазепа; 3. ЩО ЦЕ? Перо, писальна ручка, чорнило, папір; 4. ЗАГАДКОВЕ МОВНЕ ПИТАННЯ: букви „о"; 5. ЯКІ ЦЕ ДЕРЕВА: Акації — вакації.

***

Наступний конкурс і льосування нагород відбудуться в половині жовтня, а вислід буде проголошений в числі „Веселки" за листопад ц. р. Хто хоче взяти участь у конкурсі, мусить надіслати правильні розгадки з чисел „Веселки" за липень, серпень і вересень. Останній реченець надіслання розгадок — 10 жовтня ц. р.

***

ПРАВИЛЬНІ РОЗГАДКИ надіслали: Беркещук Зоріяна, Гудь Маруся, Гудь Юрко, Гулик Івась, Єфремов Ірена, Захарія Міла, Козак Сяня, Кукіль Марія, Лихо Богдан, Путикевич Звенислава, Телюк Мирослав.

Книжкову нагороду отримали: Гулик Івась, Кукіль Марія.

Книжкову нагороду за добру відповідь і гарні рисунки до загадки про квочку й курчата отримали: Беркещук Зоріяна, Телюк Мирослав.

ЖУРНАЛ ДЛЯ ДІТЕЙ КОЖНОГО ВІКУ

з кольоровими ілюстраціями виходить кожного місяця у Видавництві „Свобода" заходами Українського Народного Союзу. Редаґує Колеґія з членів Об'єднання Працівників Дитячої Літератури. Річна передплата становить у ЗДА — 4.00 дол., у інших країнах — рівновартість цієї суми. Ціна окремого числа 40 центів.

Адреса: "SVOBODA" — "Veselka", P. O. Box 346, Jersey City 3, N. J., USA.

Редакція застерігає собі право виправляти прислані авторами матеріяли. Передруки нових творів і ілюстрацій, вміщених у „Веселці", тільки за попередньою згодою Редакції й Видавництва та за поданням джерела.

Обкладинка роботи Е. Козака. Розділові заставки М. Бутовича, Е. Козака, П. Холодного.

Copyright by "Svoboda" 1959. All rights reserved.

"THE RAINBOW" — "VESELKA"
published monthly by the Ukrainian National Association
81-83 Grand Street
Jersey City, N. J.
Subscription $4.00 per year.
Entered as Second Class Matter at Jersey City, N. J.

Ілюстрація на обкладинці: П. Холодний — Літня ніч над річкою.

Роман Завадович

П Р О Щ А В А Й Т Е!

Бувайте, пташата, здорові,
Співайте віднині без нас!..
Прощайте, квітки у діброві —
Додому, до міста нам час...

Гуляли ми лісом і полем,
Метеликів брали в танок —
Тепер із вакацій до школи,
До книжки нас кличе дзвінок.

І знов до науки, до праці
Звертається круто наш шлях,
Та сонячний спогад вакацій
Ще довго цвістиме в серцях.

Володимир Самійленко

В Е Ч І Р Н Я П І С Н Я

Тихесенький вечір
На землю спадає,
І сонце сідає
В темнесенький гай.

Ой, сонечко ясне,
Невже ти втомилось,
Чи ти розгнівилось?
Іще не лягай!

Світи ще годину,
Бо рано ще спати,
Милуй нас, як мати,
Теплом огортай.

Ой, сонечко ясне,
Невже ти втомилось,
Чи ти розгнівилось?
Іще не лягай!

Без тебе так страшно
І темно надворі,
Хоч місяць і зорі
Освітять наш край.

Ой, сонечко ясне,
Невже ти втомилось,
Чи ти розгнівилось?
Іще не лягай!

Не слухає сонце,
За гори сідає
І нам посилає
На всю ніч — прощай!

Ой, сонечко ясне,
Невже ти втомилось,
Чи ти розгнівилось?
Іще не лягай!

С И Д І В К О Т И К Н А В О Р О Т Я Х

(Дитяча пісенька)

Слова: Л. Полтава Муз.: В. Безкоровайний

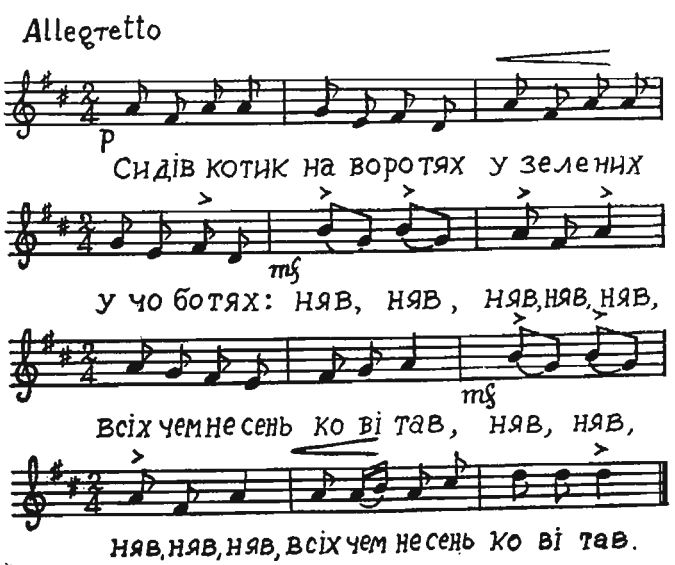

Сидів котик на воротях
У зелених у чоботях:
— Няв-няв, няв-няв-няв! —
Всіх чемнесенько вітав.

Раптом песик із-за рогу
Вибіг, вибіг та до нього:
— Гав-гав, гав-гав-гав! —
Дуже котика злякав!

Скочив котик на воротях
У зелених у чоботях
І подався навтіки —
Залишились чобітки,
Залишились на воротях
Лиш зелені чобітки!

Лідія Персидська

ДНОДНІВКИ

Ілюстрація П. Холодного

Треба тільки почекати, щоб сховалося сонце, а коли воно зайде і на небі залишиться тільки остання рожева смужка, присмерк безшумно підкрадеться в своїх м'яких панчохах і непомітно з усіх боків оточить землю.

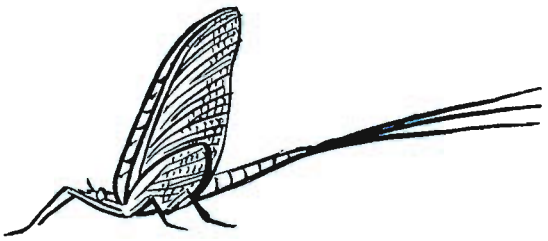

Він має дуже багато справ. Йому треба погасити на небі рожеву смужку, але так, щоб цього ніхто не помітив; підняти туман із землі, щоб відразу повіяло на всіх вогким холодком; розбудити кожну нічну квітку й розгорнути її віночок, щоб наситити пахощами повітря; оббризкати росою траву, розторсати нічних птахів та комах і, нарешті, тихо черкнути величезним сірником по небу, щоб вразити всіх несподіваною зірницею .

А потім, коли в повітрі стане так тихо, що всім здаватиметься, неначе вітер назавжди покинув землю, враз басом загудуть жуки-рогачі, туруни, і полетять нічні метелики в своїх теплих вовняних суконках. У той час над водою з'явиться маленька крилата комаха. Це ніжна, легка й недовговічна істота. Вона живе тільки один день, навіть менше як день, всього кілька годин, і тому її прозвали Ефемеридою.

Ефемерида випростала свої легкі прозорі крильця і спустилася на білі пелюстки водяного жовтецю. На його віночку сидів нічний метелик і пив солодкий сік. Ефемерида не могла зрозуміти, чому всім є діло до цієї квітки і чого в ній шукають метелики та жуки.

Метелик невдоволено затулив віночок квітки своїми оксамитними сірими крильцями і сердито сказав:

— Дивись, яка праведниця! Випила враз увесь медок і вдає, що нічого не розуміє!

Але метелик даремно підозрівав Ефемериду. Вона й не думала пити мед. Якби вона навіть і хотіла попити солодкого соку з квітки, то не могла б цього зробити, бо в неї не було рота. Адже її життя занадто коротке, і тому вона не має потреби ні в поживі, ні в питті.

Ефемерида не встигла перелетіти на іншу квітку, як над нею з шумом пролинув присмерковий метелик. У нього були палаючі чудові очі. Вмить він розгорнув свій довгий хоботок і, змахнувши солодкий сік із квітки, показав Ефемериді волохате тріпотливе вбрання, вкрите найтоншою шерстю. Але Ефемерида не встигла розглянути його вбрання, бо метелик згорнув хоботок і зник у темряві.

Раптом Ефемериду злякав жук-плавунець. Він виліз із води недалеко від неї, темнозелений і блискучий, із ясною смужкою по краях грудного щитка. Ефемерида відсахнулася і притулилася до квітки. Жук важко пролетів над нею, провітрюючи дужі крила. Це був великий жук-хижак, якого бояться всі личинки і навіть дрібні рибки.

Одначе, скільки охочих до веселощів дрібних істот появилося вже з води! Жуки-вертячки, веселі спортовці і навіть водомірки, які цілий день танцювали на водяному паркеті, тепер випростали крила й полинули над водою.

Нарешті, прибули головні гості — ефемериди! Вони тільки но поскидали з себе вбрання личинок і вилізли з води.

Ефемерида радісно погналася за ними. Красуня рогоза заздрісно дивилася їй услід: яка шкода, що вона не може також взяти участи в загальних веселощах! Але рогоза не мала ні крил, ані ніг, а коріння так міцно прив'язало її до землі, що нічого було й думати зрушитися з місця. Те саме було і з водяними жовтецями, і з білими водяними лілеями, і з очеретом, який був вищий за всіх і про щось журливо шепотів.

Одна по одній спалахнули на небі зірки. Над водою голосно загудів жук-плавунець. Із запалом заспівали жаби-артисти.

Тепер уже літали не лише ефемериди, але й бабки-лютки в темносиніх убраннях, і комарі, і жваві вертушки-мошки.

Ефемерида спустилася на очеретину. Їй треба було перепочити. Вона витягнула своє гнучке тільце з трьома довгими щетинками на кінці черевця і дивилася на всіх великими світлими очима. Скільки заздрісних очей було звернено на неї!

Рогоза витягнулася над Ефемеридою, щоб краще її розглянути. Що в ній принадного?.. Водяні жовтеці попідводили догори білі голівки. Лише очерет суворо шумів: ніхто не розуміє, чим гарна Ефемерида. Але Ефемерида не мала часу довго відпочивати. Адже її життя триває тільки один день!..

Тут вона зустрілася з іншою ефемеридою. В неї були величезні очі, які світилися в темряві

й манили до себе. Вони закружляли вдвох над водою.

Місяць кинув їм під ноги мережану доріжку, яка таємничо зникала в темній гущавині лісу, де ховалися десь герань і нічна фіялка. З глибини лісу на них повіяло вогким холодком і запахом торішнього листя. Тріпотливі й легкі, ефемериди влетіли в хащу. Враз темна тінь насунулася на них і закрила мережану доріжку. Страшний ворог, кажан, летів просто на них. Але ефемериди швидко звернули вбік і сховалися поміж листям ліщини.

— Чия це хатка так привітно світиться під сухим листям?

Ефемериди ввійшли всередину. Тут жив світлячок. Він освітлював свій дімок зеленим ліхтариком, схованим на кінці черевця. Ефемериди посідали на м'який горбочок із зеленого моху. Світлячок навів на них свій ліхтарик.

— Тут поблизу є порожня черепашка, — сказав він, — там можна оселитися.

Але ефемеридам не був потрібний дімок. Вони не мали часу влаштовувати собі оселі. Їм треба було поспішати, щоб встигнути ще кинути свої яєчка в воду, залишити там після себе потомство. І вони погналися до води.

Красуня-рогоза заздрісно прошуміла десь унизу. Стара жаба в зеленому цератовому плащі кумкнула:

— Нічого їм заздрити, вони й не уявляють, що таке довге життя.

Вона низько нахилилася до слимака-котушки і штовхнула його в бік:

— Вони кидають уже свої яєчка в воду!.. Тьху, як вони поспішають!

Слимак-котушка витягнув якнайдалі свої вусики, на кінці яких у нього були короткозорі очі. Але він нічого не побачив. Над водою вже почав здійматися туман.

Одначе, як стомилася Ефемерида! Вона кинула останнє яєчко в воду і сіла на очеретину. Жаби замовкли. Кудись зник жук-плавунець. Поховалися жучки-вертячки й водомірки. По місяць приїхали білі хмарки-баранці, і він покотив у своєму розкішному повозі. Туман над водою густішав.

Ефемерида підвелася й, розгорнувши крильця, спробувала була полетіти, але враз схилилася на очеретину і завмерла.

Її життя скінчилося. Вона зробила все, і їй нічого було більше летіти...

Ефемерида або одноднівка — водяний метелик, що живе тільки один день;

личинка — перший ступінь у розвитку комахи; другий ступінь — ляльочка, а третій і останній — розвинена комаха;

рогоза або рогіз — водяна рослина;

бабка-лютка — водяний метелик;

герань — рід зілля.

НАД ВОДОЮ

Ілюстрація Ю. Козака

За городом потічок,
Як багато в нім рибок!

І великі, і маленькі,
І срібненькі, й золотенькі...

Левко каже: подивись:
Під камінням рибка — блись!

Гринь закинув вудку в річку
І зловив малу плотичку.

Як пригріло сонце — скік! —
Поскакали всі в потік.
Гринь кричить: гей, хто за мною?!
І, як риба, під водою
Він до берега поплив,
Всіх тим дуже звеселив.

А Івась то мав пригоду:
Він поліз несміло в воду,
Та його — от, неборак! —
Ухопив за ногу рак.

С. Гординський

ХТО НАВЧИВ?

Марта поїхала з мамою на фарму і вперше у своїм житті побачила корову, що, ремиґаючи, пережовувала траву.

— Мамо, — спитала Марта, — хто навчив корову жувати ґуму?

„ЯКЕ ЇХАЛО, ТАКОГО Й ЗДИБАЛО..."

— Що ти робиш, Юрчику?
— Пишу листа до Андрійка.
— Таж ти не вмієш писати!..
— Так, але Андрійко не вміє читати.

ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА

Великий гетьман Богдан Хмельницький збудував українську козацьку державу, але важко було її охоронити від ворогів. Тоді задумав гетьман шукати допомоги і уклав з Московщиною договір. Але цей договір, укладений у Переяславі, 1654 року, став нещастям України. Москвини, щоб запанувати над Україною, обманом і підступом почали заводити в ній свої порядки.

Наступник Хмельницького, гетьман Іван Виговський розпочав війну з Московщиною і в липні 1659 р. розгромив під містом Конотопом московські війська. Однак ця перемога не дала повної самостійности й спокою Україні. Її далі шарпали сусіди-вороги: поляки, москвини, татари й турки. Найтяжчим ворогом були москвини з своїми царями. Вони вимагали від українських гетьманів послуху й вірности собі, тримали в Україні свої війська й знущалися з українського народу.

Від Івана Мазепи, що 1684 року став гетьманом України, московський цар Петро І також вимагав вірности, наказував йому висилати козаків у всякі війни на підмогу Москві. Мазепа бачив, до чого Москва зміряє, але рішив терпіти до слушного часу.

Іван Мазепа походив з української шляхти. Замолоду він проживав при дворі польського короля, багато їздив по чужих краях і здобув собі широку освіту. Потім перейшов до козаків. У Запорізькому Війську він займав різні уряди, і нарешті став гетьманом.

Іван Мазепа розумів, що Україна лише тоді стане сильною, коли всі її громадяни матимуть освіту й любитимуть та берегтимуть свою державу. Тому він старався просвітити й освідомити український народ, засновуючи для нього по різних містах школи, будуючи гарні, муровані церкви. Дуже пишний і гарний був гетьманський двір у Батурині.

Москва нищить Козаччину

Цар Петро І, заводячи на Московщині нові порядки, задумав також скасувати самостійність України, щоб зробити її московською провінцією.

До цієї мети він ішов різними шляхами: воював у різних сторонах і ставив скрізь твердині. На ці будови брав з України козацькі полки. Козаки, що були перед тим вільними лицарями, працювали як каторжники під наказами московських наглядачів.

Найбільше надокучили козакам роботи над будовою нової російської столиці — Петербургу. Цар Петро ставив це місто серед болот та озер. Треба було копати там рови й канали. Козаки мерзли в холодній воді, тяжко хворіли й умирали. Кільканадцять тисяч загинуло їх на тих роботах.

Гетьман Іван Мазепа
Портрет роботи В. Масютина

В народі й досі кажуть, що Петербург побудований на козачих кістках.

А на Україну цар висилав московські полки. Не тільки по містах, але й по селах та хуторах стояли постоєм московські солдати. Вони грабували українських селян, забираючи в них худобу, коні, збіжжя, знущалися з народу. Хто пробував обороняти своє майно й виступав проти московської сваволі, того в'язнили й карали як бунтівника.

Повстання проти Москви

Одного разу царський міністер Мєншиков, бувши у гетьмана Мазепи на бенкеті, сказав:

— Гетьмане, час тобі братися до ворогів.

— Яких ворогів? — спитав Мазепа.

Мєншиков став переконувати Мазепу, що найгіршими ворогами царя Петра і гетьмана є козацька старшина, що треба її винищити, а за те цар дасть велику нагороду. Московщина ж буде славити гетьмана як найвірнішого царського слугу.

Старшина, якій Мазепа розповів про цю розмову, почала нарікати:

— Козаків водить цар у далекі походи та на тяжкі роботи. Козаки гинуть там разом із старшиною, терплять страшну зневагу від московських начальників — і за це їм така подяка!

На це гетьман відповів:

— Я знаю, які пляни укладають в Москві. Хочуть зробити мене князем, усіх старшин думають винищити, міста наші забрати й насадити в них своїх воєвод. А якщо наші люди спротивляться, то перегнати всіх за Волгу.

Тоді старшини стали просити Мазепу, щоб визволив Україну з московської неволі.

— Щодня, — казали вони, — молимо Бога за душу Богдана Хмельницького. Уважай, гетьмане, щоб діти наші не проклинали твоєї пам'яті, якщо залишиш народ у ярмі.

Мазепа, який усім серцем любив свою Батьківщину, рішився підняти війну проти Московщини.

Битва під Полтавою

Тоді з царем Петром воював шведський король Карло XII. Мазепа розпочав з королем переговори, чи не послав би він українцям свого війська на поміч. Шведський король охоче на це пристав, але дуже поспішився з допомогою — і попсував усе діло. Він не чекав, поки Мазепа як слід підготовиться до війни, але зараз пішов походом на Україну. Гетьман мав при собі лише кілька тисяч війська, бо інші його полки були далеко поза Україною.

— Браття, — звернувся він до своїх козаків, — настав великий час. Скористаймося з доброї нагоди, віддячмо москалям за їх насильства, за всі нелюдські муки, за неправди, нам учинені. Прийшов час скинути ненависне ярмо і нашу Україну зробити вільною, самостійною державою.

Гетьманські війська з'єдналися з шведськими. Тоді на поміч Мазепі прийшов запорізький кошовий Кость Гордієнко. Звертаючись до гетьмана, він сказав:

— Ми, Військо Запорізьке, щиро дякуємо тобі за те, що ти, як і пристало найвищому вождеві, взяв собі до серця недолю рідного краю.

Мазепа на це відповів:

— Дякую вам, запорожці, що мені вірите. Я пристав до шведів не задля користи особистої, а з любови до України. Не можемо, забувши честь, скласти руки й покинути наш народ на волю гнобителя.

Разом із шведами пішли українські війська на москалів. Війна тривала кілька місяців. У різних місцях відбувалися сутички, а тим часом обидві сторони готувалися до рішального бою. Цар Петро по всій Україні розсилав листи проти Мазепи, в яких називав його зрадником, і закликав народ не приставати до нього.

Цар Петро зібрав велику силу війська й зайняв Полтаву. Мазепа і шведське військо взяли це місто в облогу. Так 8-го липня 1709 року прийшло до головного бою під Полтавою. Вранці рано рушили українські й шведські війська в наступ. День був вітряний, вітер ніс куряву просто в очі воякам. Москалі мали кращі становища на підвищеному місці й почали сильний обстріл. У шведських лавах зчинилася паніка. Король Карло, ранений перед тим у ногу, звелів нести себе до війська. Але москалі вдарили тоді так сильно, що шведи мусіли відступати. Далі почалася безладна втеча — битва під Полтавою була програна . . .

Полтавська невдача — це був кінець самостійности України. Гетьман Мазепа по цій битві мусів із старшиною й запорожцями втікати з України до Молдави, що була під турецьким пануванням. Там він важко занедужав і помер. Його похоронили в Ґалаці (тепер у Румунії).

***

Великий гетьман Іван Мазепа помер у 1709 році, але український нарід і досі зберігає пам'ять про нього, як про борця проти Московщини за волю й самостійність України.

За ім'ям великого гетьмана москалі часто називають українців — мазепинцями, а боротьбу за українську справу — мазепинством.

Цього року, 7-го вересня, минає 250 років від дня смерти гетьмана Мазепи. В цьому ювілейному році українці святкують мазепинські роковини, заявляючи всьому світові, що боротьба України за волю не скінчилась і що український народ далі бореться проти Москви.

З дитячого життя

ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ КОНЦЕРТ

Наш читач Андрій Ластовецький прислав нам такий допис:

21-го березня ц.р. ми, діти Школи Українознавства в Ню Йорку, влаштували концерт на честь Тараса Шевченка.

Концерт почався промовою, яку виголосила Ліда Винник, учениця вищих кляс Школи Українознавства. Потім п'ятирічний Михасик Паславський продеклямував вірш Тараса Шевченка „Вечір на Україні". Учень першої кляси Володимир Артимишин продеклямував вірш „Село", Анна Лавро — „Тече вода", Ігор Сидорак — „Село на Україні", М. Людкевич — „Сонце заходить", Христя Кузьмович — „Мені однаково", а Христина Прокоп — „Думку".

Учні й учениці 3-ої, 4-ої і 5-ої кляс відіграли сценку „Тарас дитина". В цій сценці показано, як Тарас поневірявся малою дитиною.

К. Перелісна Ілюстрації *Е. Козака*

ЯК ПЕСИК ЙОГО РЯТУВАВ

В одному селі жили собі дід і баба старі. Хазяйствечко в них було дуже маленьке: тільки півничок та курочка рябенька. Півничок „кукуріку" співав, діда й бабу звеселяв, а курочка рябенька несла щодня яєчко біленьке. Отак вони й жили собі любо та тихо і не ждали ніякого лиха.

А в лісі на горі жила лисичка у глибокій норі. От одної ночі та лисичка хитренька вхопила курочку рябеньку та й потягла її з двору у свою глибоку нору.

Хотів півничок курочку оборонити, та нічого не міг з лисичкою зробити. Вона як побігла, як

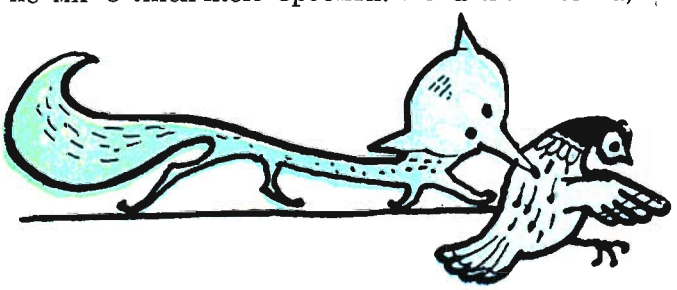

побігла, тільки хвостищем помахала й у лісі пропала. Шукав-шукав півничок лисиччину нору та й побіг до свого двору, до дідової хати й почав кричати:

„Кукуріку-ку! Виходьте швиденько,
Пропала курочка рябенька!"

Вибігли дід і баба з хати:

— Де ж ми будемо нашу курочку шукати?

А півничок гірко плаче-ридає, крильцями сльозки витирає.

— Нічого, — каже, — я сам не знаю. От, хіба ходім до саду до моєї тітки ворони на пораду.

— Добре, — каже дід, — ходім!

Та й пішли вони до ворони. А та послухала їх, головою покрутила.

— Не знаю, — каже, — цього діла. Ходімо до моєї сусіди сороки-білобоки. Може вона щось розкаже, шлях до лисиччиної нори покаже.

Послухала їх сорока-білобока, тільки хвостиком крутнула.

— Колись, — каже, — я туди дорогу знала, та забула. Ходім попитаємо в яру нашу зайчиху стару.

Послухала їх зайчиха старенька, тільки зідхнула тяженько.

— Хоч і знаю я, — каже, — лисиччину нору, та нізащо не піду на ту гору. Не боїться лисиця ні зайця, ні птиці. Ви краще десь песика пошукайте, у нього помочі попитайте.

— А й справді! — почали всі гукати та й побігли песика шукати.

Знайшли вони песика біля річки.

— Рятуй, — кажуть, — від лисички!

А песик і слухати не став, на ноги скочив і лише:

— Гав! Де ж це ви блукали? Чому мені раніше не сказали? Тепер часу не гайте, за мною поспішайте! І щоб ніхто не відставав! Гав-гав-гав!

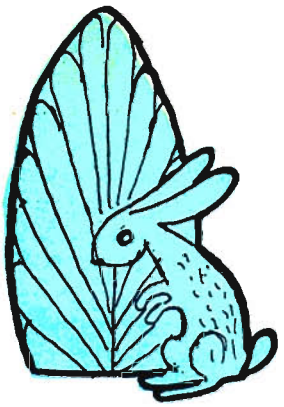

Та як побіг, як побіг з усіх чотирьох ніг! Півничок крила розпустив, за ним поспішив. Сорока й ворона злетіли, услід за ним полетіли. Дід, хоч і старенький, а побіг таки швиденько. А зайчиха лапки підібрала і тихесенько позаду всіх пострибала.

Перебігли вони садок, переплили ставок, прибігли в ліс на гору під саму лисиччину нору. Тут песик став та як почав:

— Гав-гав-гав! Ану, звірі й птиці, уловіть лисицю!

А в лисички недарма нора в горі, бо у неї семеро дверей у норі.

Як почула вона, що песик почав її нору розривати, кинула курочку в куток та

тікати! Вискочила через інші двері з нори та й покотилася згори. А песик: „Гав-гав-гав!" — за нею погнав, аж поки у болото її не загнав. А тоді вернувся швиденько:

— А де ж курочка рябенька? Лізь, півнику, в нору, тобі в саму пору.

— Ох, — каже півник, — я боюся. Може там ще яка лисиця сидить. Чуєш, щось кричить! Ой, лишенько! Ах!

Тут з нори щось як вискочить, як закричить: „Куд-ку-дах!"

Дід підбіг швиденько:

— Та це ж наша курочка живенька!

Півничок з радощів аж підстрибнув:

— Давно вже я твого голосочка не чув!

Дід курочку на руки взяв і додому почвалав.

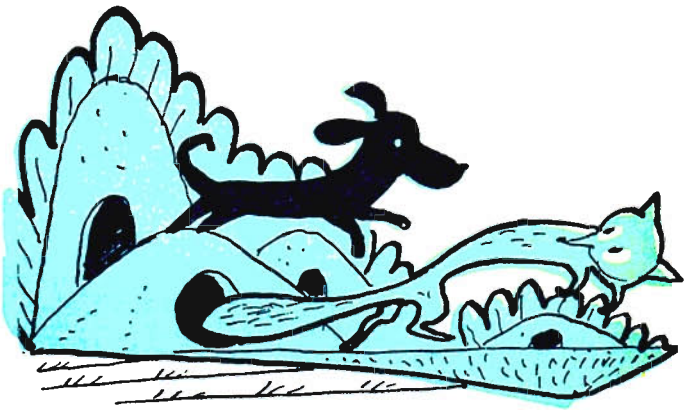

Півничок підлетів і дідові на плече сів. Сорока й ворона на дубі сіли спочивати, зайчиха пострибала до свого яру спати, а песик уперед, як вітер, погнав:

— Гав-гав! Я курочку у лисички відняв!

Почула в хаті бабуся його голосок, винесла йому хлібця великий шматок, ще й кулешику налила і молочка у черепочку дала. І курочку з півничком почастувала: і пшонцем і хлібцем нагодувала. І дідові дала хлібця скибку, огірочка і соли дрібку. Як поїли, попили, так і спати всі лягли, бо далеко ходили, ноги собі натрудили. Тільки півничок не спав і ще довго кричав:

— Кукуріку! Не ходи до нас, лисичко, довіку, бо в нас тепер песик єсть. Йому слава й честь!

П. Шкурат

Ілюстрації *П. Андрусева*

ДУКАЧ МАЗЕПИ

Коли українське і шведське військо почало облогу Полтави, де замкнулися москалі, гамірно стало в тихому селі Нових Санджарах. Тут стояв залогою Запорозький Кіш, розмістилися військові обози, сюди прибували з різними дорученнями загони козаків.

Напередодні празника св. Івана до Нових Санджар прибула валка возів з родинами козацьких старшин, вірних гетьманові Мазепі. Постій був короткий, бо вже на другий день кошовий Кость Гордієнко видав розпорядження, щоб усі вони вирушили в село Кишиньку недалеко Дніпра.

Жінки не були раді мандрівці, бо хотіли трохи відпочити. Зате дуже раділи козацькі діти, а найбільше радів малий Григор, син генерального писаря Пилипа Орлика і хрещеник самого гетьмана Мазепи. Бо чи може бути більша приємність, як летіти із козаком Гордієм на коні з вітром навпередки?! А там хлопець побачить Дніпро, велику ріку, що про неї так багато цікавого розказував хрещений батько.

Для охорони жінок і дітей призначив кошовий півсотні козаків. По полудні валка рушила в дорогу. Без пригод минули Кобеляки і надвечір прибули до Сокілки. До Кишиньки залишилося ще п'ятнадцять верств. Тому, що в околиці недавно блукали ватаги московських вояків-грабіжників, старшина охорони вирішив що треба заночувати в селі, а завтра вранці їхати далі.

Мандрівники розташувались на березі Ворскла. Козаки розпрягли-розсідлали коней і пустили їх на пашу, а самі розвели багаття й почали варити куліш. По вечері нікому не хотілося спати. Сиділи кругом багаття і слухали оповідань старих козаків про походи, про боротьбу з татарами й поляками, а тепер з москалями, що, мов сарана, сунуть на українську землю та грабують і вбивають людей. Уже неможливо довше терпіти таку наругу, і гетьман Мазепа добре робить, що збройною рукою проганяє ворогів з рідної країни.

Малий Григор сидів біля Гордія і жадібно ловив кожне слово. Він мріяв про те, як виросте і з шаблею в руці захищатиме Україну. Було недалеко півночі, як полягали спати. Скрізь стало тихо-тихо, тільки десь здалека шумів млин, ніби вів з річкою таємну розмову.

На другий день перед полуднем валка прибула до Кишиньки, досить великого й заможного козацького села, що розкинулось обабіч Ворскла. Люди щиро заопікувалися козацькими жінками й дітьми. Сім'я Орликів примістилася в хаті козака Ґараґулі, що пам'ятав ще часи Богдана Хмельницького. Тут мандрівники дізналися про криваву розправу, яку вчинили москалі у Переволочній, про те, що вони не тільки порубали пороми, дуби та човни на переправі, але й спалили ціле село.

Старшина охорони мав ще одно завдання: розвідати, чи в Переволочній можливо ще знайти які дуби або човни, придатні для переправи через Дніпро.

Довідавшись, що козаки збираються їхати до Переволочної, Григор став проситися в мами, щоб пустила і його з ними. Мати дозволила поїхати, але тільки на возі і з тіткою Христею.

Ось вони вже недалеко Переволочної. Вже чути запах горілого. Спустилися з горбка й побачили розвалені хати та чорні обгорілі димарі. Здавалося, що то не село, а кладовище. Всюди було так тихо і страшно, що серце завмирало у грудях.

— Невже всіх людей перебили? — гомоніли між собою зніяковілі козаки. — А може хтось таки врятувався і сидить тепер десь у плавнях, в очеретах?

Козаки розійшлися в різні кінці села шукати людей. Григор, його тітка і два козаки пішли берегом ріки. Незабаром вони дійшли до того місця, де Ворскло вливається у Дніпро.

— Яка гарна й могутня ріка! — подумав хлопчина, і раптом у нього прокинулось бажання напитися Дніпрової води. Він нахилився, набрав у пригорщ води і випив.

Береги Ворскла зеленіли густим лозняком, очеретом та пахучим татарським зіллям. Трохи далі, в діброві, стояли крислаті дуби-велетні. Он вибіг байбак, побачив людей і чкурнув в очерет. З лозняка виткнулася хитра мордочка лисиці. Високо в небесній блакиті співали жайворонки.

Зненацька із лозняка вийшов хлопчик шести-семи років. Побачив людей і кинувся втікати, мов сполоханий зайчик.

— Не бійся, хлопче! — крикнув козак. — Ми тобі не зробимо нічого злого!

Почувши рідну мову, хлопець спинився. Козаки, а за ними Григор з тіткою підійшли до хлопця й почали розпитувати, як зветься,чи має батьків і де живе. Хлопець мовчав, але, коли тітка Христя погладила його по голівці, посмілішав і почав відповідати: звуть його Нечипором, живе він недалеко звідсіль, у землянці; тата вбили москалі, залишилися мати й дідусь.

— Заведи нас до вашої землянки! — сказав козак.

Хлопець знов завагався, але, глянувши на Григора, заспокоївся і згодився.

Він завів гостей між густі кущі ліщини, де був захований вхід до землянки.

— Пу-гу, пу-гу! — гукнули козаки. З лозняка вийшов старий кремезний дід з довгими сивими вусами.

— Здорові були, діду! — привіталися козаки, знявши шапки.

— Дай Боже здоров'я, хлопці, якщо з добром приходите!

— Кошовий Війська Запорозького послав нас розвідати, чи є тут які дуби або човни, придатні для переправи.

— А Бог його знає! відповів дід. — Треба шукати.

— Та що там багато говорити! Мусите нам помогти, діду!

— Авжеж, поможу своїм! Тільки ви скажіть: хіба там, під Полтавою, так погано, що москалі можуть прийти аж сюди?

— Переправа мусить бути налагоджена! — сказали козаки. — Вона завжди потрібна.

— Маю у плавнях заховані два дуби й човен. Колоди в мене також є, вистачить на цілий пором.

— На початок і це добре! — зраділи козаки. — Ми залишимо тут кількох запорожців, що помагатимуть вам лагодити пором. Завтра знов приїдемо і привеземо харчі, а може й ще щось . . .

Коли козаки говорили з дідом, вийшла Нечипорова мати й розповіла тітці Христині про страхіття недавнього московського нападу. За цей короткий час Григор і Нечипір встигли заприятелювати і вже бігали по діброві, видумуючи різні забави.

Нечипір умів грати на сопілку. Сопілка Григорові дуже сподобалася. Він пробував і собі заграти, але ніщо з того не вийшло. Коли настала пора гостям від'їжджати, Нечипір подав Григорові сопілку.

— Візьми — я собі іншу зроблю.

Григор поглянув на тітку Христю, немов питав: брати чи ні? Тітка кивнула головою, і хлопець узяв сопілку. Дуже нею радів.

Вернулися до Кишиньки. Григор з захопленням розповідав матері про нового приятеля і про гарний подарунок.

— А чи подякував ти йому? А що ж ти йому від себе подаруєш? — питала мати.

— Я ще сам не знаю... Може, ви, мамо, порадите?

Мати відчинила скриньку, де зберігалися коштовні подарунки, що їх Григор при різних нагодах дістав від хрещеного батька. По довшій призадумі вибрали вони золотий дукач з портретом гетьмана Мазепи.

У Кишиньці Григор почував себе щасливим, і козацькі сім'ї також потроху забували свої поневіряння. Думали, що тут заживуть спокійно. Але не так склалося, як бажалося...

Уночі під 28 липня прибули гінці з страшною вісткою:

— Москалі перемогли в бою під Полтавою і українське та шведське військо в поспіху відступає до Дніпра. Родини старшин та обози з майном повинні негайно вирушити до Переволочної.

Тієї ночі в селі ніхто не спав. Щогодини прибували гінці з вістками. Удосвіта приїхали дві карети: в одній був ранений шведський король Карло, а в другій — прибитий невдачею гетьман Мазепа. Через півгодини карети виїхали до Переволочної, за ними покотилися обози.

Передбачливий кошовий уже приготовив на той час п'ять поромів. На один пором вкотили королівську карету, а на другий — гетьманську. На дальших трьох розміщено родини старшин і вози з майном.

По березі бігав Нечипір, шукаючи Григора. Нарешті пізнав його, радісно крикнув і протиснувся до нього крізь натовп.

Григор стояв, тримаючись материнської руки.

— Передай дідові нашу подяку за пороми, — сказала Орличиха. — А ти, Нечипоре, візьми цього дукача на спогад про Григора, що тебе так щиро полюбив. Прощавай!

Пором відчалив. Все далі й далі відпливав на середину ріки. Григор сумно дивився на берег, де стояв хлопчик з дукачем у руці. А коли туман закрив згарища Переволочної і не стало видно людей, притулився до матері і гірко, боляче заплакав...

в е р с т в а — давня міра довжини, приблизно як американська миля;

д у б — великий човен, зроблений з видовбаного дерева;

Христя Г е р ц и к — донька козацького полковника і рідна сестра дружини Пилипа Орлика;

б а й б а к або б а б а к — невеликий звірок з родини хом'яків;

У П е р е в о л о ч н і й, де була переправа через Дніпро, ще в 1917 році жив перевізник, дід Прокіп. Він розказував, що в його роді всі чоловіки були перевізниками, а далекий його прапрадід перевозив через Дніпро гетьмана Мазепу і за те дістав подарунок, золотого дукача. Цей дукач передавався в його роді з покоління в покоління.

Григор О р л и к не мав щастя вернутися з еміґрації в Україну. Він виріс на чужині, там учився і потім став генералом французького королівського війська. Але про Україну ніколи не забував.

Ганна Черінь

Ілюстрації Е. Козака

21. ПРИГОДА З КОТОМ

Скажіть мені: хто наші друзі,
Що не покинуть і в недузі,
Що з нами бавляться без слів,
Що зроблять все, що б лиш звелів,
Що пильно з школи нас чекають
І аж назустріч вибігають
І через двір біжать слідом,
Як млин, махаючи хвостом?

Вгадали! Це ж бо пес і кіт.
Для них дитина — цілий світ.
І ми їх любимо так само,
Хоч трохи й кривдимо часами...

Одного разу у суботу
Не мали ми чого робить.
І каже Федь: — Я б мав охоту
Усіх вас трохи розсмішить.

— Сміши! Та тільки щоб без шкоди,
Щоб не дістати за пригоди
Від мами на вечерю пас
Або на дві години в кут...

— О ні, ніщо не скривдить нас!
Це лиш з котом.
А кіт вже й тут —
Муркоче, треться біля ґанку...

І каже Федь: — В оцю бляшанку
Накласти треба камінців,
Позатулять з обох кінців
І прив'язати до хвоста,
Щоб налякало те кота.

Ми заскакали, наче кози:
— Це буде смішно! Тра-та-та!!!
Мала Марійка зразу в сльози:
— Я вам не дам свого кота!
Бо з того всього вийде горе:
У нього буде серце хворе!

— О, та Марійка плаче вічно, —
Розсердився на неї Федь,
На каблуці крутнувся звично
І вже б кота вхопив. Ледь-ледь
Мурко утік. Для оборони
Шугнув на дерево умить!
А там звили гніздо ворони...
Птахи почули — щось шумить,
Щось лізе вгору по корі,
Аж іскри крешуть пазурі!
Мабуть, дітей поїсти хоче!
Ворона люта, аж клекоче.
Що ж бачить? Вгору лізе кіт!
Ну, буде гостеві привіт!

Ворона дзобає з вершини,
А знизу жде недобрий Федь...
Кіт протримався ще з хвилину
Та й вниз пустився шкереберть!
Ворона подовбала спину,
Подерла добре кожушину...
Кіт плакав так і так нявчав,
Що Федь теж плакати почав...

Кота Марійка підхопила
І від ворони захистила.
І тільки вже Мурко затих —
Як раптом — мама на поріг!

— Я бачу, тут дурні пригоди
Котові наробили шкоди!
Забава добра — та не кожна.
Кота лякати так не можна.
Його ще вхопить переляк!
Ану б — як вас злякати так!?
Корисну, лагідну тварину
Любити треба, як людину.
Коли з Мурком ми будем друзі
Та молочка дамо щораз,
Він нам відплатить по заслузі
Любов'ю й вірністю до нас,
Та ще й половить в хаті миші,
Щоб ми гарненько спали в тиші.

І що ж? Після такої мови
Подія сталася така,
Що кожний з нас, зовсім без змови,
Приніс котові молока.

Замуркотів тоді Мурко,
Очуняв від переполоху
І пив по черзі молоко
Із миски кожної потроху.

(Продовження буде)

ЧИМ ХВАЛИЛИСЯ ПТАХИ

Качка каже: „Дзьобик мій
Помага мені хутчій
Витягати добру їжу,
Як у воду я залізу".

Дятель мовив: „А своїм
Дзьобом гострим і міцним
Я ловлю на деревах
Короїдів та комах".

Відізвалася й сова —
Прекудлата голова:
„Мій також не є абищо!
Я виловлюю дзьобищем
У лісах, серед ланів
Непотрібних гризунів".

Микола Щербак

М. Погідний

ПРИГОДИ КОТИКА МУРЧИКА

Ілюстрація П. Холодного

5. ДВА ДРУЗІ

Бідний Мурчик, утративши братчиків і сестричок, ходив деякий час сумний. Але з часом його весела вдача перемогла, і він знов почав шукати розваги. Дуже вподобав собі малого Славчика і не розставався з ним ні на хвилину. Вони так здружилися, що хлопчина навіть поділився з котиком іграшками: віддав йому свого м'ячика.

Мурчик дуже любив гратися м'ячиком; вдарить лапкою, м'ячик покотиться, а Мурчик за ним навздогін! То була дуже приємна забава. Навіть стара Мушка нею зацікавилась і теж, бувало, вдаряла м'ячика лапкою. Весело було Мурчикові. Натішившись забавою, він вискакував Славчикові на коліна, хапав зубенятами його пальці, вдаючи, що кусає, а далі ліз йому аж під шию і задоволено муркотів. Найчастіше любив відвідувати Славчика ранком у ліжку. Вискакував на подушку, хапав ротиком кучеряве волосся хлопчика і смикав його доти, аж поки той не прокидався.

Побачивши приятеля, Славчик зараз брав його під коца і тулив до своїх грудей, а Мурчик тільки муур-муур-муур.

Та однієї ночі трапилася пригода, що трохи попсувала їх дружбу. Славчик почув крізь сон, наче щось ворушиться під його сорочиною. Спросоння він злякався, вистрибнув з ліжка й закричав на всю хату: „Мамусю, рятуйте!"

Прибігли батьки подивитися, що сталось. Переляканий Славчик показав на ліжко:

— Там щось ворушилось і мене вкусило!..

Батько підняв коца і тільки головою похитав. Всі скрикнули:

— Мурчик!

І справді, з-під коца дивився спокійними очима котик. Він навіть позіхнув, немов би хотів сказати: „І чого ви мені псуєте сон?"

Славчикові стало соромно, а батько розсердився і викинув Мурчика через вікно.

— Я казав вам не пускати кота до хати! — мовив з докором. — Годі панькатися з котами серед темної ночі. Гляди, Славку, щоб цього більше не було!

На цьому й закінчилася пригода. Жаль було Славкові Мурчика, але нічого не порадиш!.. Бідний котик десь блукає по дворі, хібащо стара Мушка його знайшла й примістила коло себе.

Другого дня Славчик, як тільки збудився, вибіг надвір шукати Мурчика. Коли він його знайшов, на диво, Мурчик не виявляв ніякого незадоволення. Вони зустрілись, як найкращі приятелі. Мурчик голосно замуркотів, а коли хлопчина кинув йому м'ячика, умить побіг за ним, зігнувши хвостика. Мурчик, мабуть, зовсім забув неприємну нічну пригоду.

Радий, що все так добре вийшло, хлопчина вернувся до хати на смачне снідання.

(Продовження буде)

ПОЇЗД

Понад яром гадюкою
Біжить поїзд, постукує;
Через поле, через ліс
Чути гомін від коліс.
Стане трішки, відпочине,
Ще й води поп'є хвилину,
Візьме вугілля запас,
Щоб вогонь в печі не згас.
Потім знову в путь рушати —
В Україну повертати.
Через Київ, через Львів
Рідним краєм пролетів.
Менші тут морози, мла —
Більше рідного тепла.
А недавно там він був,
Де річки дрімають в кризі,
Де вітри чужі гудуть
У холодному поліссі.
А тепер у край далекий
Він подавсь, повіз людей
Ген, туди, де сонце, спека
Невгаває цілий день,
Де синіють гори, скелі,
Зупиняючи вітри,
Де шумлять річки веселі
Водоспадами згори.

* * *

Понад яром гадюкою
Біжить поїзд, постукує;
Через поле, через ліс
Чути гомін від коліс.

Дм. Чуб

Чап-Чалап наш тринди-ринди
Йде, мандрує до Маринди.

А Маринда хатку мала,
Патичками підпирала.

Торгувала Коко-Йоком,
Малиновим добрим соком.

Не за гроші, не за „пені" —
За катульчики зелені.

Почала ось свіжу бочку,
Націдила в ротик сочку.

Чап-Чалапа погостила,
А катульці покотила . . .

. . . Із горба аж у долину,
Де пан Фіть тримав торбину.

Цей пан Фіть був заєць-тато,
Мав малих дітей багато.

Як їм дасть катульці з міха,
То ж то буде радість, втіха!

ЕКО

Сценарій і текст: Р. ЗАВАДОВИЧ
Story by R. ZAWADOWYCH

Ілюстрації: П. ХОЛОДНИЙ
Illustrations by: P. CHOLODNY

БОГДАН, КОЗАК-ХАРАКТЕРНИК

ІСТОРИЧНА КАЗКА

UKRAINIAN TALE

BOHDAN, KOZAK-SORCERER

РОЗДІЛ IV: НА ДНІ ДНІПРА

PART IV: ON THE BOTTOM OF THE DNIEPER

—Як бачиш, друже, не дармуємо, фортецю неприступну будуємо.

"As you see, my friend, we are not idling, but building an inaccessible fortress."

— Прийміть, будь ласка, й мене, юнака Богдана, до козацького товариства!

"Would you please accept me, young Bohdan, to the Kozak society?"

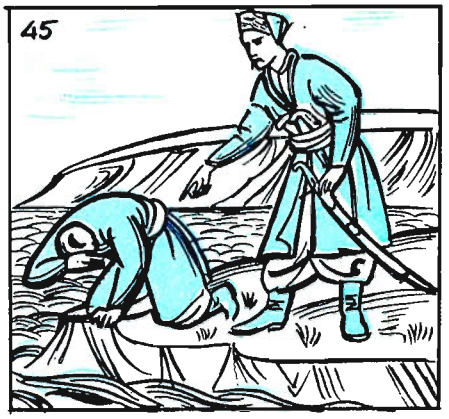

Виступив Байда на Дніпрову кручу й показав на воду:

— Бачиш шаблю на дні? Винесеш її — прийму на Січ.

Bayda stepped out on the edge of the precipice of the Dnieper and pointing to the water, said: "Do you see the saber on the bottom? If you retrieve it from the water, you will be accepted in the **Sich**."

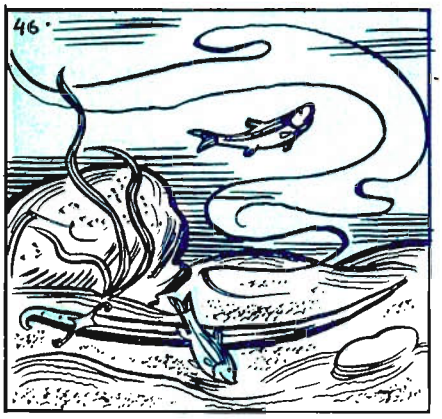

— Бачу, відповів Богдан. — І винесу!

"I see it," answered Bohdan. "And I will retrieve it."

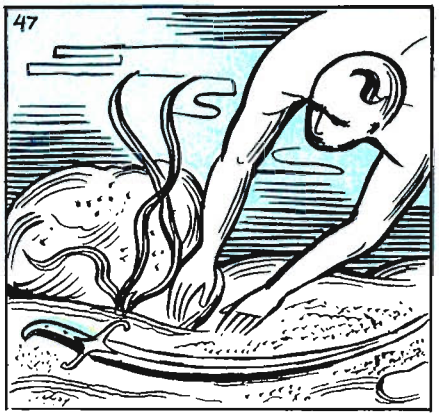

Богдан, не вагаючись, скочив у вир.

And without hesitation he dived into the swirling water.

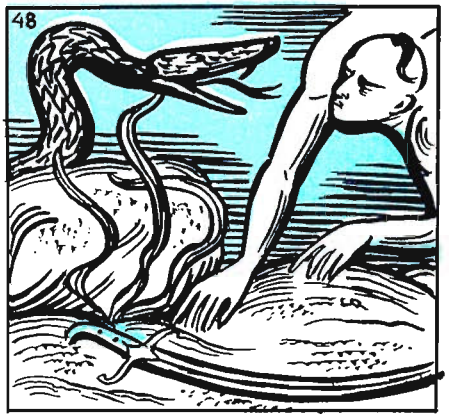

Тільки простягнув руки — з-за каменя роззявив пащу водяний вуж.

As he stretched his arms, a water snake with its jaws open turned towards him.

(Продовження буде)
(To be continued)